Цель. *В статье определена сущность понятий «моделирование» и «модель», проведен анализ классификации моделей по различным признакам как основы педагогических технологий в процессе формирования индивидуальных стратегий студентов.*

Методы. *Решение поставленных задач осуществлялось с помощью использования таких методов, как описательный и компаративный анализ, анализ и обобщение научной, научно-популярной, методической и учебно-методической литературы по проблемам роли моделирования как теоретического метода в процессе формирования индивидуальных стратегий студентов.*

Результаты. *Охарактеризованы функции и этапы моделирования. Рассмотрено применение моделирования как теоретического метода в процессе формирования индивидуальных стратегий студентов.*

Ключевые слова*: моделирование, модель, индивидуальные стратегии, самостоятельно-познавательная деятельность, педагогические технологии.*

УДК (378.147:81’243):159.953-042

Сіняговська І. Ю.,
канд. пед. наук,
асистент

Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна, e-mail: siniahovskainga@mail.ru

МОЖЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЩОДО ФОРМУВАННЯ КОГНІТИВНОЇ АВТОНОМНОСТІ СТУДЕНТІВ ВНЗ

UDC (378.147:81’243):159.953-042

Siniahovska I. Yu.,
PhD in Pedagogic sciences,
Assistant Professor

Donetsk National University of Economics and Trade named after Mykhailo Tugan-Baranovsky, Kryvyi Rih, Ukraine, e-mail: siniahovskainga@mail.ru

MEANS OF STUDY IN THE PROCESS OF FOREIGN LANGUAGES LEARNING IN TERMS OF HIGHER EDUCATION STUDENTS’ COGNITIVE AUTONOMY

Мета. *Довести на ґрунті теоретичного аналізу й узагальнення власного педагогічного досвіду щодо викладання іноземної мови у вищій школі, що можливості процесу навчання іноземних мов безпосередньо сприяють постійному зростанню рівня сформованості когнітивної автономності студентів.*

Методи. *Вирішення поставлених завдань здійснювалось за допомогою використання таких методів, як аналіз та узагальнення наукової, науково-популярної й навчально-методичної літератури з проблем когнітивної автономності, системний аналіз, поєднання історичного й логічного методів у дослідженні, виокремлення підсистем складних об’єктів та їх системний аналіз, цілісні, інтегральні підходи до дослідження педагогічних явищ.*

***Результати**. Теоретично обґрунтовано й узагальнено, що саме рівень здатності до навчання й пізнання має підвищуватися у прямій кореляційній залежності від того, з яким матеріалом працює студент самостійно. І допомогти йому в цьому має викладач та ефективна організація такої навчально-пізнавальної діяльності під час навчання іноземної мови у вищому навчальному закладі, яка б сприяла постійному зростанню рівня сформованості когнітивної автономності кожного окремого студента для того, щоб підготувати студента до абсолютної когнітивної автономності із завершенням навчання.*

***Ключові слова**: навчально-пізнавальна активність, когнітивна автономність, процес навчання іноземної мови.*

Постановка проблеми. Студенти вишу вивчають іноземну мову, фахово спрямовану. Іноземна мова як навчальний предмет характеризується специфічним співвідношенням знань і вмінь: процес оволодіння нею передбачає значний обсяг як мовних умінь і навичок, так і мовних знань. Іноземна мова формує культуру мислення, надає знання її основних законів, сприяє міжкультурній комунікації, навчає рефлексії на основі аналізу й оцінки власного рівня оволодіння мовою.

Щодо навчання іноземної мови у вищому закладі освіти, дослідники визначають цей процес як систему суб'єкт-суб'єктної взаємодії педагога та студентів, що втілюється у процес набуття знань, навичок і вмінь на основі аналітико-синтетичної діяльності, яка стимулює навчально-пізнавальну активність студентів, розвиває їхні інтелектуальні здібності, професійні навички, уміння й потребу в самоосвіті, реалізує функції міжкультурної комунікації [1].

Мета статті полягає в тому, щоб на ґрунті теоретичного аналізу й узагальнення власного педагогічного досвіду щодо викладання іноземної мови у вищій педагогічній школі довести, що можливості процесу навчання іноземних мов безпосередньо сприяють постійному зростанню рівня сформованості когнітивної автономності студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Змістовний аналіз наукової та науково-методичної літератури засвідчує: процес навчання професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою у вищому педагогічному навчальному закладі є одним з найважливіших компонентів навчальної діяльності студентів, що виконує такі функції:

— здійснює загальний стимульований вплив на навчальну діяльність студентів вищого навчального закладу;

— забезпечує необхідний і достатній рівень володіння студентами іноземною мовою в ситуаціях професійно орієнтованого спілкування;

— позитивно позначається на якості фахових знань, умінь і навичок студентів;

— сприяє загальному інтелектуальному розвитку студентів, спонукає до самостійної та творчої діяльності, до застосування більш досконалих способів розв'язання практичних завдань.

Процес викладання й навчання іноземної мови у вищому закладі освіти є предметом численних наукових досліджень (Я. Єлова, О. Іскандерова, О. Іванова, І. Костікова, В. Мілашевич, Т. Мінакова, А. Панасюк, Н. Сура, Л. Тархова, Н. Янкіна та інші), він був і залишається надзвичайно важливим і в сучасних умовах функціонування вищої школи не лише щодо підготовки власне майбутнього фахівця іноземної мови, а й стосовно підготовки фахівця незалежно від його спеціалізації після отримання диплому про вищу освіту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останнім часом в Україні створюються досить сприятливі соціально-економічні умови для ефективного вивчення іноземної мови на всіх рівнях, можна говорити й про позитивні зрушення у практиці

викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах. Студенти усвідомлюють важливість і необхідність вивчення таких обов'язкових дисциплін, як «Іноземна мова (професійно спрямована)» при підготовці бакалаврів і «Ділова іноземна мова» при підготовці спеціалістів і магістрів. Сучасні українські студенти прагнуть набути більш високого рівня володіння іноземною мовою (чи навіть мовами), усвідомлюють необхідність професіоналізації змісту навчання й упровадження у практику викладання іноземних мов міжпредметних зв'язків іноземної мови як з навчальними дисциплінами психолого-педагогічного блоку, так і з дисциплінами, пов'язаними безпосередньо з фаховою підготовкою. Зростає розуміння того, що володіння іноземною мовою є ефективним засобом отримання новітньої інформації з іншомовних джерел (друкованих, аудіо й відеоматеріалів, засобів масової інформації та мережі Internet), себто, наявне необхідне мотиваційне забезпечення процесу формування пізнавальної самостійності сучасних студентів під час навчання іноземної мови.

Як загальноосвітня дисципліна, іноземна мова містить великий розвивальний потенціал щодо розвитку освіти, культури, сприяє формуванню особистості, визначає її спрямованість, тим самим забезпечує успішну професійну підготовку та розвиток творчих можливостей майбутнього педагога-фахівця.

Комплексна мета викладання іноземної мови охоплює такі завдання:

— формування професійної компетентності студентів;

— розвиток комунікативних здібностей, мовленнєво-творчої діяльності іноземною мовою;

— підвищення загальної культури студента [2, с. 18].

Етап входження України до Європейського освітнього й наукового простору висуває як першочергову проблему володіння іноземною мовою (або мовами). Створення єдиної зони вищої освіти спонукає європейське співтовариство до розв'язання певних тактичних і стратегічних цілей, а саме:

— об'єднання зусиль для вдосконалення власних навчальних систем, пошук можливостей для уніфікації освітніх компонентів і створення загальноєвропейської системи навчання;

— поширення й розвиток демократичних ідей в освітньому просторі Європи;

— підвищення якості вищої освіти, підтягування результативності підготовки фахівців до рівня кращих європейських університетів;

— забезпечення мобільності студентів і викладачів, випускників вищих закладів освіти, взаємовизнання дипломів про вищу освіту;

— створення умов для кращого працевлаштування фахівців з вищою освітою [2, с. 7].

Досягнення окреслених цілей є недосяжним без належного володіння майбутнім фахівцем іноземною мовою, оскільки при цьому унеможливлюється його безпосереднє спілкування з колегами за фахом з інших європейських країн.

У сучасних умовах, виходячи з рекомендацій європейських фахівців (Сесія експертів Європейської Ради з питань мовної політики, 12–17 листопада, 2007 р., Страсбург), завдання досконалого вивчення студентами будь-якого фахового спрямування іноземних мов розв'язується в руслі плюралінгвістичної підготовки фахівця з вищою освітою. Цим визначається докорінно новий напрямок розвитку мовної політики в Україні: здійснюється перехід до вивчення декількох іноземних мов. Для майбутнього педагога така постановка питання набуває неабиякої ваги, оскільки очевидним є той факт, що підтримувати належний професійний рівень стосовно загальнонаукового, методичного й фахового аспектів можна лише за умови володіння хоча б однією іноземною мовою. Виходячи з рекомендацій Європейської Ради, не можна надавати перевагу вивчення у вищих навчальних закладах освіти тільки одній мові, наприклад,

англійській: потрібно, щоб такі мови, як німецька, французька, польська, чеська та інші європейські мови вивчалися на належному рівні [2].

Когнітивна автономність розглядається як показник професіоналізму сучасного фахівця. З позиції системного підходу виокремлюються мотиваційно-цільовий, аналітичний, організаційно-процесуальний і контрольно-оцінювальний компоненти.

Проведений теоретичний аналіз і узагальнення власного досвіду викладання іноземної мови у вищій школі дозволили виділити і сформулювати провідні педагогічні умови ефективного формування когнітивної автономності майбутнього фахівця в процесі вивчення іноземної мови, а саме:

а) професіоналізація змісту навчання іноземної мови;

б) залучення студентів до активної самостійної пізнавальної діяльності, яка б вимагала необхідних умінь і навичок творчої самостійної роботи, спрямованої на здобуття знань;

в) наявність форм і методів навчання іноземної мови, спрямованих на формування когнітивної автономності.

Певний обсяг набутих у процесі навчання у вищій школі професійно значущих знань визначає рівень професіоналізму молодого фахівця на початку власної кар'єри. Професійні уміння і навички є важливим компонентом кваліфікаційної характеристики фахівця, а їх формування — складовою частиною професійної підготовки майбутнього спеціаліста в умовах вищого закладу освіти. Але шляхи і способи їх набуття досить різні. Кожна суспільно-історична епоха висуває певні вимоги до особистості. Як результат, кожна епоха висуває певні вимоги до особистості фахівця, який є основним суб'єктом, що втілює згадані вимоги в дійсність.

У епоху становлення інформаційної ери, коли обсяги знань збільшуються занадто швидко, головне завдання вищої школи взагалі, яка готує фахівця для сучасної роботи, полягає в тому, щоб навчити майбутнього спеціаліста самостійно набувати знань. Без цього неможливо уявити працю висококваліфікованого фахівця у будь-якій сфері виробництва. Саме тому питання автономності в навчанні набувають неабиякого значення в процесі підготовки майбутнього спеціаліста.

Основним критерієм пізнавальної активності є особистісний мотив, на основі якого формується ціль пізнання. Досягнення цілі складає базисну основу когнітивної автономності. У процесі цілепокладання закладений особистісний смисл, ціннісні орієнтації особистості, що і визначають систему цінностей чи особистісне ядро індивідуума.

Таким чином, аналіз психолого-педагогічної літератури приводить нас до необхідності визнати, що когнітивна активність і автономність — взаємозалежні якості особистості, що характеризують її прагнення й уміння без сторонньої допомоги оволодіти знаннями і способами діяльності.

До числа суттєвих ознак когнітивної автономності, котрі можуть виступати показниками її сформованості, можна віднести:

— потребу в знаннях;

— потребу у самореалізації;

— бажання глибше пізнати не лише знання, що засвоюються, але й способи оволодіння ними;

— критичний підхід до матеріалу, що вивчається, думкам інших людей;

— бажання висловити свою власну точку зору;

— уміння самостійно мислити;

— уміння самостійно набувати нові знання і застосовувати їх для подальшої самоосвіти і практичної діяльності.

Когнітивна автономність — це якість особистості, основу якої складають інтелектуальні здібності й уміння, готовність і прагнення до самостійності, коригування діяльності, володіння прийомами пізнавальної діяльності, узагальнені методологічні знання, самоконтроль. Підсумковим результатом прояву самостійності в освітньому процесі слугує ступінь усвідомлення студентом — майбутнім вчителем значущості учіння, уміння вчитися, формування індивідуального стилю пізнавальної діяльності.

Навчити студента працювати наполегливо в руслі опанування іноземної мови видається досить складним завданням, задля досягнення якого необхідно використовувати розмаїття методів і засобів навчання як під час аудиторних занять, так і у процесі самостійної роботи, а також використовувати всі можливості навчального процесу у вищому навчальному закладі. Однією з таких перспективних і багатообіцяючих можливостей є процес навчання іноземної мови як загальноосвітньої дисципліни вже з першого року перебування студентів у стінах вищого навчального закладу. Конкретизація тих можливостей, які містить процес навчання іноземної мови, дозволяє дослідникові визначити оптимальні шляхи впливу на це складне особистісне утворення.

Дослідники цієї проблеми неодноразово наголошували, що підготовка майбутнього фахівця неможлива без виконання під час навчання у вищій школі передбачених навчальними планами певних обсягів навчальної роботи з окремих дисциплін, з одного боку, і наполегливої праці щодо здійснення самостійної навчальної діяльності як якісного показника ефективної й результативної підготовки фахівця — з іншого. І. Ільясов вважає, що динаміка пізнавального розвитку індивіда визначається характером тих знань, що отримуються, та організацією процесу навчання. Знання повинні бути систематичними й послідовними, як ієрархізовані поняття, а також у достатній мірі узагальненими. Навчання повинно будуватися переважно на діалогічній основі. Позитивний кінцевий результат забезпечується трьома факторами: узагальненням студентами власного досвіду; усвідомленням (рефлексією) ними процесу спілкування, дотримуванням етапів самого процесу розвитку особистості. Окрім того, володіння іноземною мовою має стати для студента вищого навчального закладу засобом здійснення самостійної навчально-пізнавальної, а також наукової діяльності.

Уважаємо за потрібне більш детально зупинитись на тих формах і видах навчальної діяльності, за допомогою яких засвоюється іноземна мова в українських вищих навчальних закладах.

Провідною формою організації навчального процесу у вищій школі залишається лекція, яка, щодо практики навчання іноземної мови, являє собою змістове й оперативне надання студентам навчальної інформації. Доповнюють лекційну форму (щодо вивчення іноземної мови) практичні та лабораторні заняття. Вони виконують функцію активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів за рахунок закріплення й перевірки рівня засвоєння навчального матеріалу, вироблення практичних умінь і навичок іншомовної комунікації у процесі монологічного й діалогічного, міжособистісного спілкування викладача та студентів, студента й групи студентів.

Процес навчання іноземної мови є комплексним і достатньо складним, що й зумовлює необхідність наявності значних обсягів самостійної діяльності, які передбачаються навчальними планами підготовки фахівців різних спеціальностей і робочими програмами.

Методисти вищої освіти зауважують, що для інтенсифікації процесу навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах слід кардинально змінити організаційно-педагогічні засади вивчення іноземних мов, а саме:

— у межах виділених кредитів перерозподілити час на аудиторне вивчення іноземної мови професійного спрямування й самостійну роботу студента;

— ураховуючи факт того, що у більшості випадків за тим чи іншим напрямом підготовки навчається більше, ніж одна група, формувати гомогенні групи за рівнем базових знань іноземної мови, оскільки диференційоване навчання іноземної мови протягом двох років уможливить не лише організацію навчання в оптимальному темпі та з максимально можливим рівнем навантаження для студентів, які мають високий рівень успішності, а й дасть змогу краще навчати тих, у кого рівень знань іноземної мови є невисоким, особливо, коли мова йде про об'єктивні причини невстигання студента;

— запроваджувати вивчення найважливіших дисциплін із циклу професійної підготовки іноземною мовою;

— започатковувати вивчення другої іноземної мови у вищому навчальному закладі;

— уводити спецкурси з іноземної мови, у процесі вивчення яких акценти зміщувались би на вивчення спеціальної фахової термінології саме того предмета, з яким майбутній фахівець буде працювати після завершення навчання у виші;

— активізувати роботу щодо участі студентів вищої школи у виборюванні певних грандів для участі в різних міжнародних програмах і проектах, які б передбачали навчання в інших країнах;

— при підготовці дипломних і кваліфікаційних робіт у повній формі готувати інформацію за основними положеннями роботи іноземною мовою чи навіть іноземними мовами, що надасть можливість висвітлення власних науково-практичних досягнень у всесвітній інформаційній мережі Internet;

— започатковувати написання дипломних і кваліфікаційних робіт на здобуття ступеня бакалавра, спеціаліста чи магістра іноземною мовою.

Висновки. Таким чином, за нашим теоретичним обґрунтуванням і узагальненням саме рівень здатності до навчання й пізнання має підвищуватися у прямій кореляційній залежності від того, з яким матеріалом працює студент самостійно. І допомогти йому в цьому має викладач та ефективна організація такої навчально-пізнавальної діяльності під час навчання іноземної мови у вищому навчальному закладі, яка б сприяла постійному зростанню рівня сформованості когнітивної автономності кожного окремого студента для того, щоб підготувати студента до абсолютної когнітивної автономності із завершенням навчання.

Список літератури/References

1. Абульханова-Славская, К. А. Типология личности и гуманистический подход / К. А. Абульханова-Славская. — М. : Наука, 1995. — 214 с.

Abul'hanova-Slavskaya, K. A. (1995). *Tipologiya lichnosti i gumanisticheskii podhod* [Personality typology and humanistic approach]. Moscow, Nauka Publ., 214 p.

2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. видання д-ра пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. — К. : Ленвіт, 2003. — 273 с.

Nikolayeva, S. Yu. ed., (2003). *Zahalnoevropeis'ki rekomendasii z movnoi osvity : vyvchennia, vykladannia, ociniuvannia* [Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching and Assessment]. Kyiv, Lenvit, 273 p.

3. Ляховицкий, М. В. Методика преподавания иностранных языков / М. В. Ляховицкий. — М. : Высш. шк., 1981. — 159 с.

Lyahovickii, M. V. (1981). *Metodika prepodavaniya inostrannyh yazykov* [Methodology of foreign languages teaching]. Moscow, Vyshaja shkola Publ., 159 p.

4. Сучасна вища школа: психолого-педагогічний аспект : монографія / за ред. Н. Г. Ничкало. — К., 1999. — 450 с.

Nychkalo, N. H. ed., (1999). *Sychasna shkola: psykholoho-pedahohichnyi aspekt: monohrafiia* [Modern school: psychological-pedagogical aspect]. Kyiv, 450 p.

5. Щукин, А. Н. Лингводидактический энциклопедический словарь : более 2000 единиц / А. Н. Щукин. — М. : Астрель ; АСТ ; Хранитель, 2007. — 746 с.

Shchukin, A. N. (2007). *Lingvodidakticheskii e'nciklopedicheskii slovar' : bolee 2000 edinic* [Linguodidactic encyclopedic dictionary: more than 2000 items]. Moscow, AST Publ., 746 p.

Дата надходження рукопису 21.04.2017

***Цель**. Доказать на основе теоретического анализа и обобщения собственного педагогического опыта преподавания иностранного языка в высшей школе, что возможности процесса обучения иностранным языкам непосредственно способствуют постоянному росту уровня сформированности когнитивной автономности студентов.*

***Методы**. Решение поставленных задач осуществлялось посредством использования таких методов, как анализ и обобщение научной, научно-популярной и учебно-методической литературы по проблемам когнитивной автономности, системный анализ, сочетание исторического и логического методов в исследовании, выделение подсистем сложных объектов и их системный анализ, целостные, интегральные подходы к исследованию педагогических явлений.*

***Результаты**. Теоретически обосновано и обобщено, что именно уровень способности к обучению и познанию должен повышаться в прямой корреляционной зависимости от того, с каким материалом работает студент самостоятельно. И помочь ему в этом должен преподаватель и эффективная организация такой учебно-познавательной деятельности во время обучения иностранному языку в высшем учебном заведении, которая бы способствовала постоянному росту уровня сформированности когнитивной автономности каждого отдельного студента для того, чтобы подготовить студента к абсолютной когнитивной автономности по завершению обучения.*

***Ключевые слова**: учебно-познавательная активность, когнитивная автономность, процесс обучения иностранному языку.*

***Objective**. The objective of the article is to prove on the basis of theoretical analysis and synthesis of own pedagogical experience in teaching foreign language in higher school the means of study in the process of foreign languages learning directly contribute to the permanent growth of the level of students' cognitive autonomy.*

***Methods**. Methodological basis of the present research presupposes the following kinds of analysis: analysis and synthesis of scientific, popular scientific, and educational literature on the problems of cognitive autonomy notion definition; system analysis; combining historical and logical methods in the study; allocation of subsystems of complex objects and their system analysis, holistic, integrated approach to the study of pedagogical phenomena.*

***Results**. Theoretically substantiated and summarized the level of learning ability and knowledge should be increased in direct correlation, depending on the student's material works independently. The teacher and effective organization of the educational activities have to help while learning a foreign language in higher education, which would facilitate continuous growth of the formation level of cognitive autonomy the individual student in order to prepare the student for an absolute cognitive autonomy at the end of the study.*

***Key words**: learning-and-cognitive activity, cognitive autonomy, process of foreign language training.*